ЗОВНІШНЯ ПОЛІТИКА ТА БЕЗПЕКА 13.11.2023 | Володимир Солов'ян

Особливості «конструктивного підходу»

Зустріч Джо Байдена і Сі Цзіньпіна: чи є шанс змінити позицію Китаю в питанні російсько-української війни

Одним з головних осінніх сюжетів 2023 року у міжнародних відносинах стала активізація контактів між Китаєм та США. Міжнародні оглядачі та преса заздалегідь окреслили основні пункти порядку денного зустрічі Байдена та Сі Цзіньпіна: стабілізація двосторонніх торговельних відносин, ситуація щодо Тайваню, палестино-ізраїльський конфлікт, безпека в Південно-Китайському морі та на Корейському півострові.

Висока щільність проблематик залишає мало простору для російсько-української війни.

Втім, ухилитись від конфронтаційної теми сторонам не вдасться, оскільки економіко-технологічна кооперація Пекіну та Москви залишається одним із ключових факторів, що забезпечує вигідну для Кремля конфігурацію затяжного протистояння.

Публічна частина приготувань до саміту блоку Азіатсько-Тихоокеанського економічного співробітництва свідчить, що шансів зрушити з п'єдесталу забронзовілу позицію Пекіна стосовно відносин з Росією обмаль. Навіть обережна риторика топпосадовців США про сподівання на «більш конструктивний підхід» Пекіна щодо російсько-української війни навряд чи знайде розуміння серед мешканців Чжуннаньхаю. Вони переконані, що нинішня політика КНР є саме такою.

Мирний PR-план

Китай запропонував свій мирний план врегулювання відносин між Україною та Росією в річницю повномасштабного вторгнення – 24 лютого 2023 року. Але 12 пунктів ініціативи не містили практичного механізму досягнення зазначених в документі орієнтирів. Китайський мирний план виявився простою декламацією амбіцій

Пекіна щодо ролі міжнародного посередника.

В сприйнятті китайських дипломатів кейс російсько-української війни – це полотно для представлення китайських принципів регулювання міжнародних відносин у глобальному вимірі.

Проте для безперебійного живлення стратегії глобального лідерства Китаю важливо демонструвати успіх власних дипломатичних «інвестицій». КНР пріоритезує інтерес до сюжетів, які можуть принести практичний результат та зміцнити образ Пекіна як ефективного майданчика для вирішення міжнародних криз.

Російсько-українська війна трактується політичними елітами КНР як можливість подолання «західної дискурсивної гегемонії»

Враховуючи відсутність чітких політико-дипломатичних перспектив на російсько-українському треку, китайське керівництво не демонструє предметної зацікавленості в імплементації власного мирного плану.

«Дискурсивна сила» війни

Поточний стан міжнародної системи Пекін інтерпретує як етап дезінтеграції та конфронтації і, відповідно, оптимальний час для «нарощування міжнародної дискурсивної сили» Китаю. Поняття «дискурсивна сила» широко використовувалося в китайському політичному лексиконі ще в роки правління Ху Цзіньтао – попередника Сі. Даний концепт був запозичений у французького філософа-постструктураліста Мішеля Фуко і «творчо переосмислений» партійними ідеологами. «Дискурсивна сила» в китайській інтерпретації набула значення інформаційного інструментарію для облаштування світового порядку.

У порівнянні з «м'якою силою», яку Китай намагався опанувати в рамках доктрини «мирного піднесення Китаю», використання «дискурсивної сили» передбачає більш активну наступальну тактику. Характерною особливістю нинішніх налаштувань китайської «дискурсивної сили» є спрямованість на вирішення актуальних для Компартії завдань внутрішньої політики. Джерелом раціоналізації міжнародної доктрини КНР залишається китайськоцентрична парадигма. Як наслідок, Китай продовжує спілкуватись із зовнішнім світом малозрозумілими для нього ідеологемами (наприклад, концепція «спільноти єдиної долі людства», яку приписують нинішньому лідеру Піднебесної).

Основними адресатами зовнішньої пропаганди КНР залишаються аудиторії так званого Глобального Півдня. Керівництво Китаю зробило ставку на образ країни як альтернативного геополітичного полюсу, рівновіддаленого від конфліктів. В рамках «спільноти спільної долі» під керівництвом Пекіна конфлікти начебто вирішуватимуться лише в мирному руслі. Ця утопія протиставляється «невдалим» спробам Заходу вирішити російсько-український «конфлікт» силою зброї.

Отож російсько-українська війна трактується політичними елітами КНР як можливість подолання «західної дискурсивної гегемонії».

Відповідно, Пекін оперує тезою про моральну перевагу своєї позиції. Тому пряма чи завуальована допомога Москві старанно ретушується офіційною пропагандою. Не афішується тема поставок дронів в промислових масштабах для обох сторін, а влада навіть обмежує експорт комплектуючих до БПЛА. Така політика дозволяє Пекіну декларувати вдавану нейтральність щодо російської агресії.

Китайсько-українські відносини: чи є життя після війни?

З перших днів війни в Пекіні обрали лінію, яка допускає втрату України як політико-дипломатичного партнера. Китай послідовно ігнорував сигнали Києва про бажання Зеленського зустрітись з головою КНР. Після березневого візиту до Москви лідер Піднебесної провів «дзвінок ввічливості» з українським президентом. Жодних практичних наслідків, які могли б свідчити про перегляд окремих положень в позиції Китаю, розмова не мала.

Втім, зниження інтересу китайського керівництва до України видається цілком закономірним, якщо поглянути на проблему через торгово-економічну призму. За даними Державної митної служби України, за 2022 рік обсяг двосторонньої торгівлі склав $11,15 млрд, у порівнянні з попереднім довоєнним роком – падіння на 40 відсотків. При цьому частка України в загальному імпорті Китаю складає мізерні 0,3 відсотка.

Відносини Китаю та України не перетнуть умовну ватерлінію, за якою починається неприхована ворожнеча

Також, цілком імовірно, дефіцит уваги до Києва з боку Пекіна обумовлений усвідомленням, що інвестори з КНР матимуть обмежений доступ до поствоєнної України через безпекові застороги Заходу. Повномасштабна війна продемонструвала

безперспективність спроб української влади поєднати «стратегічне партнерство» з Китаєм та євроатлантичний вектор розвитку.

Незважаючи на це, відносини Китаю та України не перетнуть умовну ватерлінію, за якою починається неприхована ворожнеча. Київ надалі дотримуватиметься обережної позиції в питанні Тайваню, побоюючись, що погіршення відносин збільшить китайську допомогу Москві. Пекін, зі свого боку, не полишає спроб переконати дві найбільші економіки єврозони – ФРН та Францію – відмовитись від політики торговельних обмежень, яку сповідують США. Відтак, Пекін не зацікавлений у військовій поразці країни – кандидата на вступ до ЄС, яка б асоціювалась з втручанням Китаю.

Ставка з гарантованим виграшем

Китай став одним з небагатьох вигодоотримувачів внаслідок агресії Кремля проти України.

По-перше, Пекін швидко заповнив своїми товарами пустоти, які виникли на російському ринку після виходу європейських компаній.

По-друге, в сфері енергетики Китай отримав партнера, на якого може розраховувати у випадку ескалації протистояння із Заходом. При цьому вже сьогодні Москва готова «завести» в Китай ще одну гілку газопроводу «Сила Сибіру – 2», що в середньостроковій перспективі зробить РФ критично залежною від поставок енергоносіїв до КНР. Вже сьогодні, головним чином через розрахунки за газ та нафту, частка китайсько-російської торгівлі в юанях зросла з 0,5 відсотка до 16 відсотків за два роки.

По третє, санкційна «облога», в якій опинилась Росія, – предмет вивчення в Китаї, оскільки Пекіну дошкуляють торговельні обмеження, які запроваджує Вашингтон. Під прицілом США продажі до Китаю мікроелектроніки – вкрай чутлива сфера для зростання економіки та збереження темпів технологічного прогресу.

Показово, що на прикладі Росії китайські інвестори відпрацьовують стратегію мінімізації санкційних ризиків. Так, після нападу на Україну діяльність в Росії згорнули провідні китайські банки (ICBC, Bank of China), виробники електроніки Huawei, Lenovo, сервіс таксі DiDi та інші економічні гіганти. Однак уже в першому кварталі 2023 року китайський експорт до Росії зріс на 67 відсотків. Це відбувається за рахунок приватних компаній, які не планують

експансії на глобальні ринки.

Тож Китай подбав про захист найбільш цінних активів та водночас наростив присутність на споживчому ринку Росії, скориставшись санкційною війною Заходу та Москви.

Російсько-українська війна не є нагальним пріоритетом китайської дипломатії, про що свідчить доля мирного плану Пекіна. Натомість КНР використовує конфронтацію Москви та Заходу з метою пропаганди світового порядку «з китайською специфікою». Китайські ідеологи вбачають в російській агресії зручний інструмент для глобального реваншу «дискурсивної сили» Китаю.

Економічне партнерство КНР та РФ фактично знецінило санкції Заходу, прямим наслідком чого стала можливість Москви затягувати війну на невизначений термін

Паралельно Пекін розвиває навички міжнародного посередника з метою захисту власних логістичних маршрутів та ланцюжків поставок. Тому Україна, яка ще до повномасштабного вторгнення дрейфувала до периферії торгово-економічних інтересів Китаю, не може розраховувати на зміну позиції лідерів КНР щодо геополітичної колаборації з Москвою. Активізацію Пекіна на миротворчому треку слід очікувати лише за умови, що китайські дипломати будуть впевнені в гарантованому успіху, який забезпечить КНР реноме ефективного медіатора. Водночас головною гарантією того, що Пекін й надалі утримуватиметься від прямих поставок китайської військової техніки та озброєнь до Росії, є не потенційна участь в мирних переговорах, а небажання руйнувати відносини з ключовими економіками ЄС.

Але якщо у військово-політичному вимірі Китай залишається на позиціях зовнішнього спостерігача, то в економічному Пекін – співучасник. Економічне партнерство КНР та РФ фактично знецінило санкції Заходу, прямим наслідком чого стала можливість Москви затягувати війну на невизначений термін.

Володимир Солов'ян

Київ

Володимир Солов'ян (Volodymyr Solovian) – доктор філософії, керівник Групи з аналізу гібридних загроз Українського кризового медіацентру (Head of Hybrid Warfare Analytical Group, Ukraine Crisis Media Center), член Консультативної групи Політичного департаменту МЗС України. Основні сфери інтересів – міжнародна безпека, зовнішня політика України.